

PRESUDA SUDA (peto vijeće)

17. srpnja 2008.(*)

„Članak 39. UEZ-a – Pojam ‚radnik‘ – Nevladina udruga koja djeluje u javnom interesu – Stipendija za doktorat – Ugovor o radu – Uvjeti”

U predmetu C-94/07,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 234. UEZ-a, koji je uputio Arbeitsgericht Bonn (Radni sud u Bonnu, Njemačka), odlukom od 4. studenoga 2004., koju je Sud zaprimio 20. veljače 2007., u postupku

Andrea Raccanelli

protiv

Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften eV,

SUD (peto vijeće),

u sastavu: A. Tizzano, predsjednik vijeća, A. Borg Barthet, i E. Levits (izvjestitelj), suci,

nezavisni odvjetnik: M. Poiares Maduro,

tajnik: K. Sztranc-Sławiczek, administratorica,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 10. travnja 2008.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften eV, A. Schülzchen, *Rechtsanwalt*
 - za Komisiju Europskih zajednica V. Kreuzschatz and G. Rozet, u svojstvu agenata,
- odlučivši, nakon što je saslušao nezavisnog odvjetnika, da u predmetu odluči bez mišljenja, donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 39. UEZ-a i članka 7. Uredbe Vijeća (EEZ) br. 1612/68 od 15. listopada 1968. o slobodi kretanja radnika unutar Zajednice (SL L 257. 19.10.1968., str. 2.).
- 2 Zahtjev je upućen u okviru spora između A. Raccanellija i registriranog udruženja Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften eV (dalje u tekstu MPG) o postojanju radnog odnosa za koji A. Raccanelli tvrdi da ga je sklopio s Institutom Max Planck za radioastronomiju sa sjedištem u Bonnu (dalje u tekstu MPI), koji je dio MPG-a.

Pravni okvir

Pravo Zajednice

- 3 Članak 1. Uredbe br. 1612/68, iz njezine glave I. naslovljene „Pristup zaposlenju”, predviđa:

„1. Svaki državljanin države članice, bez obzira na svoje mjesto boravišta, ima pravo prihvatiti zaposlenje i obavljati posao kao zaposlena osoba na državnom području druge države članice u skladu s odredbama zakona i drugih propisa koji uređuju zapošljavanje državljana te države.

2. Na državnom području druge države članice uživa posebno jednaku prednost u pristupu raspoloživim poslovima kao i državljani te države.” [neslužbeni prijevod]

- 4 Prema članku 7. Uredbe br. 1612/68, iz njezine glave II. naslovljene „Zapošljavanje i jednako postupanje”, slijedi:

„1. Prema radniku koji je državljanin države članice ne smije se, zbog njegovog državljanstva, u drugoj državi članici postupati drukčije nego što se postupi prema domaćim radnicima kad je riječ o uvjetima zapošljavanja i rada, a posebno primicima od rada i otpuštanju te, ako postane nezaposlen, vraćanju na posao ili ponovnom zapošljavanju.

2. Takav radnik uživa jednake socijalne povlastice i porezne olakšice kao domaći radnici.

[...]

4. Ništave su sve odredbe kolektivnog ili pojedinačnog ugovora ili drugog kolektivnog propisa u vezi sa zadovoljavanjem uvjeta za zapošljavanje, primicima od rada i drugim uvjetima rada ili otpuštanja kojima se dopuštaju diskriminirajući uvjeti za radnike koji su državljani drugih država članica.” [neslužbeni prijevod]

Nacionalno pravo

- 5 Sukladno nacionalnom pravu „ugovor o radu BAT/2” ili „ugovor o radu na pola radnog vremena BAT II a” je ugovor sklopljen na temelju uvrštavanja u platni razred II a kolektivnog ugovora za savezne službenike (BAT), koji se primjenjivao u vrijeme

okolnosti u glavnom postupku, i prema kojem radno vrijeme iznosi 50 % od punog radnog vremena.

Glavni postupak i prethodna pitanja

- 6 MPG je osnovan na temelju njemačkog privatnog prava kao udruženje koje djeluje u javnom interesu. Upravlja brojnim znanstvenoistraživačkim institutima u Njemačkoj i drugim europskim državama.
- 7 Ti istraživački instituti pod imenom „Institut Max Planck” u općem interesu provode osnovna istraživanja u području prirodnih, bioloških, humanističkih i društvenih znanosti.
- 8 MPG potiče mlade znanstvenike na dva načina u okviru kojih mogu pripremati disertaciju, naime sklapanjem ugovora o stipendiranju ili ugovora o radu.
- 9 Glavna razlika između dva oblika financiranja za doktorande je sljedeća:
 - korisnik stipendije nema obvezu raditi za dotični institut, već se može u potpunosti posvetiti radu na svojoj disertaciji, dok
 - osoba koja ima ugovor o radu na pola radnog vremena BAT II a ima obvezu raditi za institut koji ga je zaposlio, a prostorijama i opremom instituta za pisanje disertacije može se koristiti samo izvan svog radnog vremena.
- 10 Osim toga, te dvije vrste ugovora razlikuju se s obzirom na porezne obveze ugovornih stranaka i njihovo sudjelovanje u sustavu socijalne sigurnosti.
- 11 Tako su korisnici stipendije izuzeti od plaćanja poreza na dohodak i nisu uključeni u sustav socijalne sigurnosti. Suprotno tome, istraživači koji imaju ugovor o radu na pola radnog vremena BAT II a dužni su plaćati porez na dohodak te moraju plaćati odgovarajuće doprinose za socijalno osiguranje.
- 12 A. Raccanelli, talijanski državljanin, u razdoblju od 7. veljače 2000. do 30. srpnja 2003. radio je u MPI-ju na izradi doktorske disertacije. Aktivnosti je obavljao na temelju dopisa MPI-ja od 7. veljače 2000., koji je sam potpisao.
- 13 MPI mu je tim dopisom dodijelio mjesečnu stipendiju za razdoblje od 7. veljače 2000. do 6. veljače 2002. kako bi mu omogućio pripremu doktorata u Njemačkoj i inozemstvu na temu „razvoj bolometarske kamere za valne duljine do 300 μm ”.
- 14 Dopis glasi kao slijedi:

„Prihvatanje stipendije obvezuje vas da se u potpunosti posvetite cilju za koji je stipendija dodijeljena. Za obavljanje neke druge djelatnosti potrebno je odobrenje rukovodstva instituta.

Namjena stipendije je osigurati vam sredstva za pokriće troškova života i ne dodjeljuje se kao naknada za vaš znanstveni rad.

Prihvatanje stipendije vas ne obvezuje da obavljate bilo kakvu djelatnost kao zaposlenik Max-Planck-Gesellschafta. Stoga se na stipendiju porez na dohodak ne plaća u skladu s člankom 3. točkom 44. Zakona o porezu na dohodak [(Einkommensteuergesetz)], a porez na plaće u skladu s člankom 6. točkom 22. Provedbene Uredbe o oporezivanju plaća [(Lohnsteuerdurchführungsverordnung)] te se slijedom navedenog na nju ne plaćaju doprinosi za socijalno osiguranje.”

- 15 „Doktorandski ugovor” je dopunom ugovoru od 29. studenoga 2001. produljen do 6. kolovoza 2002. te naknadno do 6. svibnja 2003. Za razdoblje od 7. svibnja do 31. srpnja 2003. ugovorne stranke su 19. svibnja 2003. sklopile sporazum koji je glasio kako slijedi:

„A. Raccanelli će u razdoblju od 7. svibnja 2003. do 1. srpnja 2003. na našem institutu boraviti kao gost. Institut će mu osigurati prikladno mjesto za rad i pomagati mu preko svojih suradnika.

Druga oprema mu je dostupna u okviru statuta instituta i odredaba toga instituta o njezinoj upotrebi; obvezuje se poštovati te odredbe.

Njegovim boravkom u statusu gosta ne uspostavlja se nikakav radni odnos niti ono čini osnovu isplatu naknade.

[...]”

- 16 A. Raccanelli je podnio tužbu pri Arbeitsgericht Bonn (Radni sud u Bonnu) u kojoj izjavljuje da je između njega i MPG-a od 7. veljače 2000. do 31. srpnja 2003. postojao radni odnos.
- 17 A. Raccanelli tvrdi da je tijekom tog razdoblja imao jednak tretman kao i njemački doktorandi zaposleni na temelju ugovora o radu na pola radnog vremena BAT II a, za koje su, kako tvrdi A. Raccanelli, bili rezervirani ugovori koji podrazumijevaju pogodnost sudjelovanja u sustavu socijalne sigurnosti.
- 18 MPG odbacuje te tvrdnje.
- 19 Bez donošenja odluke o činjeničnim aspektima ugovornog odnosa između dvije stranke tijekom predmetnog razdoblja, sud koji je uputio zahtjev polazi od pretpostavke da stupanj osobne ovisnosti A. Raccanellija o MPI-ju nije dovoljan da bi se utvrdilo postojanje radnog odnosa između njih.
- 20 Sud koji je uputio zahtjev pita se obvezuje li načelo nediskriminacije to udruženje, ako se uzme u obzir status MPG-a kao privatnopravnog udruženja, kao što bi ga obvezivalo da ima status tijela javnog prava.
- 21 U tim je okolnostima Arbeitsgericht Bonn (Radni sud u Bonnu) odlučio prekinuti postupak i postaviti Sudu sljedeća prethodna pitanja:
- „1 Treba li tužitelja smatrati radnikom u smislu pojma „radnik” kao pojma Zajednice ako on nije dužan obavljati više posla od doktoranda s ugovorom o radu BAT/2?

- (2) U slučaju negativnog odgovora na prvo pitanje, treba li članak 7. Uredbe br. 1612/68 tumačiti tako da diskriminacija ne postoji samo ako je tužitelj prije početka doktorskog studija kod tuženika imao barem pravo odabira između ugovora o radu i stipendije?
- (3) U slučaju da se na drugo pitanje odgovori da je tužitelj trebao dobiti mogućnost sklapanja ugovora o radu, potrebno je postaviti pitanje:

Koje su posljedice diskriminacije stranog državljanina?"

O prethodnim pitanjima

Dopuštenost zahtjeva za prethodnu odluku

- 22 MPG u pisanim očitovanjima ističe da zahtjev za prethodnu odluku treba odbaciti kao nedopušten.
- 23 Prema MPG-u, sud koji je uputio zahtjev s jedne strane nije utvrdio činjenice spora između stranaka u glavnom postupku, a s druge strane nije obrazložio postavljena pitanja. Stoga tvrdi da Sud nema nužne podatke kako bi mogao dati korisne odgovore na ta pitanja.
- 24 U tom pogledu valja utvrditi da prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda potreba za tumačenjem prava Zajednice koje će biti korisno nacionalnom sudu zahtijeva da on odredi činjenični i zakonodavni okvir unutar kojeg se nalaze pitanja koja postavlja ili da barem objasni činjenične tvrdnje na kojima se ona temelje (presude od 17. veljače 2005., *Viacom Outdoor*, C-134/03, Zb., str. I-1167., t. 22., i od 14. prosinca 2006., *Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio*, C-217/05, Zb., str. I-11987., t. 26.).
- 25 Osim toga, podaci dostavljeni u zahtjevima za prethodnu odluku ne služe samo tome da omoguće Sudu davanje korisnih odgovora, već također da omoguće vladama država članica kao i drugim zainteresiranim strankama podnošenje očitovanja u skladu s člankom 20. Statuta Suda (rješenje od 2. ožujka 1999., *Colonia Versicherung i dr.*, C-422/98, Zb., str. I-1279., t. 5., i presuda od 8. studenoga 2007., *Schwibbert*, C-20/05, još neobjavljena u Zborniku, t. 21.)
- 26 Da bi se utvrdilo ispunjavaju li podaci koje je dostavio *Arbeitsgericht Bonn* (Radni sud u Bonnu) te zahtjeve, valja uzeti u obzir prirodu i opseg postavljenih pitanja (u tom smislu vidjeti prethodno navedenu presudu *Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio*, t. 29.).
- 27 U tom pogledu valja utvrditi da je prvo prethodno pitanje vrlo općenito, da zahtijeva tumačenje pojma „radnik” kao pojma Zajednice kako proizlazi iz članka 39. UEZ-a i članka 7. Uredbe br. 1612/68.
- 28 Pitanja koje je podredno postavio *Arbeitsgericht Bonn* (Radni sud u Bonnu) odnose se na načelo nediskriminacije iz članka 12. UEZ-a.

- 29 Međutim, čak i da u zahtjevu za prethodnu odluku postoje nedostaci u iznošenju činjenica u glavnom postupku i obrazloženju zahtjeva za prethodnu odluku, Sud ima dovoljno elemenata da može utvrditi opseg postavljenih pitanja te tumačiti relevantne odredbe Zajednice kao bi dao korisne odgovore na ta pitanja.
- 30 Osim toga i Komisija Europskih zajednica i, u određenoj mjeri, MPG smatraju da je na temelju podataka koje je pružio nacionalni sud moguće podnijeti pisana očitovanja Sudu.
- 31 U tim okolnostima zahtjev za prethodnu odluku treba smatrati dopuštenim.

Meritum

Prvo pitanje

- 32 Svojim prvim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li istraživača u situaciji u kojoj se nalazi tužitelj u glavnom postupku, koji priprema doktorsku disertaciju na temelju ugovora o stipendiranju koji je sklopio s MPG-om, smatrati radnikom u smislu članka 39. UEZ-a ako je on dužan obavljati jednak dio posla kao i istraživač koji priprema doktorsku disertaciju na temelju ugovora o radu BAT/2 koji je sklopio s tim udruženjem.
- 33 U tom pogledu valja podsjetiti da prema ustaljenoj sudskoj praksi Sud smatra da je pojam „radnik” u smislu članka 39. UEZ-a pojam Zajednice i da se ne treba tumačiti restriktivno. „Radnikom” treba smatrati svaku osobu koja obavlja stvarne i efektivne djelatnosti, osim djelatnosti toliko ograničenog opsega da ih se može smatrati marginalnima i akcesornima. U skladu s tom sudskom praksom karakteristika radnog odnosa je da osoba tijekom određenoga razdoblja za drugu osobu i pod njezinim vodstvom obavlja poslove za koje dobiva naknadu (vidjeti osobito presudu od 3. srpnja 1986., Lawrie-Blum, 66/85, Zb., str. 2121., t. 16. i 17.; od 23. ožujka 2004., Collins, C-138/02, Zb., str. I-2703., t. 26., i od 7. rujna 2004., Trojani, C-456/02, Zb., str. I-7573., t. 15.)
- 34 Tužitelju u glavnom postupku bi se prema tome mogao priznati status radnika samo u slučaju kada bi sud koji upućuje zahtjev, koji je jedini nadležan za utvrđivanje činjenica u glavnom postupku, u tom sporu utvrdio postojanje konstitutivnih elemenata radnog odnosa, odnosno odnosa ovisnosti i isplatu naknade.
- 35 Budući da je sud koji je uputio zahtjev dužan provjeriti postojanje kriterija iz točke 33. ove presude, iz toga proizlazi da se takva provjera između ostalog treba odnositi posebno na sadržaj doktoranskog ugovora i dopune ugovora te na način provedbe tih akata.
- 36 Iz gore navedenog moguće je zaključiti da status radnika A. Raccanellija u smislu članka 39. UEZ-a treba utvrditi objektivno u skladu s kriterijima iz točke 33. ove presude; suprotno tome nije moguće doći ni do kakvog zaključka o tom statusu na temelju usporedbe rada koji obavlja tužitelj u glavnom postupku i rada koji obavlja ili je dužan obavljati istraživač koji priprema doktorsku disertaciju na temelju ugovora o radu BAT/2 koji je sklopio s MPG-om.

37 Stoga na prvo pitanje valja odgovoriti da se istraživač u situaciji u kojoj je tužitelj u glavnom postupku, odnosno istraživač koji priprema doktorsku disertaciju na temelju ugovora o stipendiranju koji je sklopio s MPG-om, smatra radnikom u smislu članka 39. UEZ-a samo ako tijekom određenog razdoblja poslove obavlja pod rukovodstvom instituta koji je sastavni dio tog udruženja i ako za taj posao prima naknadu. Sud koji je uputio zahtjev treba provjeriti činjenice kako bi utvrdio radi li se o tome u ovom predmetu koji se pred njim vodi.

Drugo pitanje

38 Svojim drugim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li zaključiti da diskriminacija ne postoji samo ako je tužitelj u glavom postupku prije početka dokorskog studija u MPG-u imao barem pravo odabira između ugovora o radu i stipendije.

39 Najprije valja istaknuti da je pitanje bi li A. Raccanelli imao pravo odabrati između ugovora o stipendiranju i ugovora o radu BAT/2 na temelju prakse MPG-a, ako nije imao status radnika u smislu članka 39. UEZ-a i članka 7. Uredbe br. 1612/68, stvar nacionalnog prava o kojem Sud ne odlučuje.

40 Međutim iz drugog dijela obrazloženja zahtjeva za prethodnu odluku proizlazi da Arbeitsgericht Bonn (Radni sud u Bonnu) svojim drugim pitanjem u biti pita obvezuje li MPG, unatoč tome što je osnovan kao privatnopravno udruženje, načelo nediskriminacije kao što bi ga obvezivalo da je tijelo javnog prava, i je li zato to udruženje dužno A. Raccanelliju omogućiti da odabere između ugovora o stipendiranju i ugovora o radu.

41 U tom pogledu valja podsjetiti da prema članku 39. UEZ-a sloboda kretanja radnika u Europskoj zajednici podrazumijeva ukidanje svake diskriminacije na temelju državljanstva između radnika iz država članica u pogledu zapošljavanja, plaće i drugih uvjeta rada i zapošljavanja (presuda od 6. srpnja 2000. Angonese, C-281/98, Zb., str. I-4139., t. 29.).

42 Osim toga valja istaknuti da je načelo nediskriminacije utvrđeno člankom 39. UEZ-a formulirano općenito i ne odnosi se posebno na države članice ili tijela javnog prava.

43 Stoga je Sud presudio da se zabrana diskriminacije na temelju državljanstva ne primjenjuje samo na djelovanje javnih tijela nego također na druge propise kojima se kolektivno uređuje nesamostalni rad odnosno pružanje usluga (vidjeti presude od 12. prosinca 1974., Walrave i Koch, 36/74, Zb., str. 1405., t. 17., i navedenu presudu Angonese, t. 31.).

44 Sud je naime utvrdio da bi uklanjanje prepreka slobodnom kretanju osoba između država članica bilo ugroženo ako bi se ukidanje barijera državnog porijekla moglo neutralizirati preprekama koje proizlaze iz izvršavanja pravne autonomije od strane udruženja ili organizacija koje nisu osobe javnog prava. (vidjeti navedenu presudu Walrave i Koch, t. 18., i presudu od 15. prosinca 1995., Bosman, C-415/93, Zb., str. I-4921., t. 83.).

- 45 Sud je stoga, u pogledu članka 39. UEZ-a koji uređuje temeljnu slobodu i koji predstavlja posebnu primjenu opće zabrane diskriminacije iz članka 12. UEZ-a, odlučio da se zabrana diskriminacije odnosi jednako na sve sporazume kojima se kolektivno uređuje nesamostalni rad te na ugovore između pojedinaca (vidjeti presude od 8. travnja 1976., Defrenne, 43/75, Zb., str. 455., t. 39., i Angonese, t. 34. i 35.).
- 46 Slijedom toga valja utvrditi da se zabrana diskriminacije na temelju državljanstva koju propisuje članak 39. UEZ-a primjenjuje i na privatnopravna udruženja kao što je MPG.
- 47 Na pitanje je li MPG bio dužan pružiti A. Raccanelliju pravo da odabere između ugovora o stipendiranju ili ugovora o radu valja odgovoriti da prema ustaljenoj sudskoj praksi Sud smatra da primjena različitih pravila na usporedive situacije ili primjena istog pravila na različite situacije predstavlja diskriminaciju (u tom smislu vidjeti presudu od 29. travnja 1999., Royal Bank of Scotland, C-311/97, Zb., str. I-2651., t. 26.). Sud koji je uputio zahtjev treba utvrditi je li zbog primjene različitih pravila na usporedive situacije s obzirom na okolnosti kao što su one u glavnom predmetu, uskraćivanje takvog odabira podrazumijevalo nejednako postupanje prema domaćim i stranim doktorandima.
- 48 Stoga na drugo pitanje valja odgovoriti da privatnopravno udruženje kao što je MPG mora u pogledu radnika u smislu članka 39. UEZ-a poštovati načelo nediskriminacije. Sud koji je uputio zahtjev treba utvrditi je li u okolnostima kao što su one u glavnom postupku postojala nejednakost postupanja prema domaćim i stranim doktorandima.

Treće pitanje

- 49 Svojim trećim pitanjem sud koji je uputio zahtjev pita kakve su pravne posljedice diskriminacije stranog doktoranda do koje je došlo zbog činjenice da on nije imao mogućnost sklopiti ugovor o radu s MPG-om.
- 50 S tim u vezi valja utvrditi da ni članak 39. UEZ-a ni Uredba br. 1612/68 državama članicama ili udruženjima kao što je MPG, u slučaju kršenja zabrane diskriminacije, ne propisuju posebnu mjeru, već im prepuštaju da ovisno o različitim situacijama koje mogu nastati same odaberu između različitih rješenja prikladnih za postizanje cilja tih odredbi (u tom smislu vidjeti presude od 10. travnja 1984., von Colson i Kamann, 14/83, Zb., str. 1891., t. 18, i od 11. listopada 2007., Paquay, C-460/06, Zb., str. I-8511., t. 44.).
- 51 Zato je, kako navodi Komisija u svojim pisanim očitovanjima, na sudu koji je uputio zahtjev da s obzirom na nacionalno zakonodavstvo koje se primjenjuje u području izvanugovorne odgovornosti ocijeni kakvu naknadu podnositelj žalbe u glavnom postupku ima pravo tražiti.
- 52 U takvim okolnostima na treće pitanje valja odgovoriti da, ako se tužitelj u glavnom postupku opravdano poziva na štetu pretrpljenu zbog diskriminacije čija je bio žrtva, na sudu koji je uputio zahtjev je da s obzirom na nacionalno zakonodavstvo koje se primjenjuje u području izvanugovorne odgovornosti ocijeni kakvu naknadu štete on ima pravo tražiti.

Troškovi

53 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (peto vijeće) odlučuje:

1. **Istraživač u situaciji u kojoj je tužitelj u glavnom postupku, odnosno istraživač koji priprema doktorsku disertaciju na temelju ugovora o stipendiranju koji je sklopio s Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften eV, smatra se radnikom u smislu članka 39. UEZ-a samo ako tijekom određenog razdoblja obavlja poslove pod rukovodstvom instituta koji je sastavni dio spomenutog udruženja i ako za to prima naknadu. Na sudu koji je uputio zahtjev je da provjeri činjenice kako bi utvrdio radi li se o tome u predmetu koji se pred njim vodi.**
2. **Privatnopravno udruženje kao što je Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften eV mora u pogledu radnika u smislu članka 39. UEZ-a poštovati načelo nediskriminacije. Na sudu koji je uputio zahtjev je da utvrdi je li u okolnostima kao što su one u glavnom postupku postojala nejednakost postupanja prema domaćim i stranim doktorandima.**
3. **Ako se tužitelj u glavnom postupku opravdano poziva na štetu pretrpljenu zbog diskriminacije čija je bio žrtva, na sudu koji je uputio zahtjev je da s obzirom na nacionalno zakonodavstvo koje se primjenjuje u području izvanugovorne odgovornosti ocijeni kakvu naknadu štete on ima pravo tražiti.**

[Potpisi]

* Jezik postupka: njemački